

El patrimoni etnològic: abandonament o explotació turística?

Joan Pau SALORT SALORT

Membre de la Secció d'Història i Arqueologia de l'IME i president de l'associació Aladern, que gestiona l'Arxiu d'Imatge i So del CIM des de la seva fundació

Aquesta excursió ens permet veure quin és l'estat d'abandó en el qual es mantenen els principals elements etnològics del lloc d'Alforí. Des que l'Administració va adquirir aquest territori, ja fa un grapat d'anys, la majoria dels espais fets pels humans dins la finca, especialment la zona de les cases del lloc, han sofert un procés de destrucció causat per la manca d'ús. Així, hi trobam portes i finestres paredades o amb reixes, i animals que hi circulen i malmeten els espais antigament habitats per humans. Una situació a la qual, de moment, no s'ha trobat una solució que vagi més enllà d'aixecar parets, posar barreres i passar la desbrossadora, malgrat els esforços fets des del Consell Insular per aconseguir un major finançament estatal o autonòmic per gestionar-ho millor.

La paradoxa que l'Estat hagi comprat una finca menorquina per tal de conservar una part important de la nostra illa, un espai natural que inclou boscs de diferents tipus, tanques de pastura, zones dunars, una platja, etc., conviu amb l'abandó de les restes de la presència humana en aquell mateix lloc. A poc a poc s'aniran esfondrant les cases, els boers, les eres, les solls... fins que ens adonem que ja no són utilitzables i els haguem de refer de nova planta, ja sigui perquè s'ha trobat una font de finançament nova o perquè tenim un conseller etnòleg que té estima per aquest tipus de patrimoni. No hauríem de deixar que això passés, ni en una finca pública ni en una de privada, perquè el patrimoni etnològic es mereix la mateixa protecció que la resta del patrimoni, i ser més valorat pels polítics i la ciutadania. Si l'Administració dona aquest mal exemple, què podem esperar de la resta dels ciutadans?

Potser la culpa de bona part de l'abandonament d'aquest tipus d'espais no solament sigui de l'Administració, que en té una bona part, sinó també de la situació d'èxode progressiu del camp per part dels pagesos, que s'han acollit a millors situacions laborals, i

de la difícil situació d'alguns propietaris de llocs. Als llocs petits o no gaire productius, aquests no troben ningú que els vulgui conrear i, sovint, no tenen prou capital per conservar-los en bon estat. Trobar la forma que no comporti dedicar-lo a una funció turística per mantenir-lo ben conservat és difícil.

Davant tot això, el més fàcil és vendre el territori, amb el que conté, perquè algú més ric el mantengui digne, i treure'n un profit econòmic. Però sovint els compradors no són menorquins i no coneixen els valors del patrimoni etnològic, ni els cultius ni els animals adaptats al medi, ni els costums, i el que volen és un casat d'estiu còmode i tranquil, sovint poc sostenible. Fins i tot es reciclen espais donant-los nous usos, com ara boers que es tornen còmodes habitacions, sitges que passen a ser camps de bàsquet o eres que es transformen en heliports, per exemple.

Els menorquins hem vist de prop els processos que s'han viscut a zones molt pròximes i hem d'aprendre a protegir millor el nostre patrimoni etnològic. Ben segur que tots el protegírem millor si l'apreciéssim i sabéssim els usos que va tenir i la importància que tenia en la vida dels nostres avantpassats, com qualsevol talaiot o naveta, que ningú dubta a protegir. S'han de donar a conèixer més, per tant, aquests elements patrimonials, i les finques públiques són uns llocs magnífics per fer-ho si es conserven bé i s'inclouen en els programes educatius. Per exemple, no n'hi ha prou de segar i aixecar una era, s'ha d'explicar què s'hi feia, quin vocabulari s'hi utilitzava, quin significat socioeconòmic tenia, qui les feia...

D'altra banda, els casats de lloc s'han de protegir, però en la mesura que encara es puguin habitar, modificant-los poc però adaptant-los a algunes comoditats modernes que permetin que els habitin persones que en puguin treure profit. Però, això sí, sense convertir-los en coses ben diferents de les que eren perquè, si no, deixen de tenir el mateix valor patrimonial que han tingut durant centenars d'anys.

La reserva de biosfera té una branca cultural patrimonial que no ha estat prou desenvolupada ni protegida, llevat del que fa als béns arqueològics, que sí que han tingut protagonisme, i això s'hauria de poder millorar en els pròxims anys. Això passa per donar valor des de l'Administració als béns etnològics, restaurant i posant en ús els que posseeix i fent arribar el missatge a la ciutadania a través dels centres educatius i altres associacions.

Conèixer el nostre passat comporta valorar les seves restes, i només així podrem valorar el present per dissenyar el nostre futur com a illa.